

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**Кваліфікаційна робота
бакалавра**

**ДІАГНОСТИКА СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ У СОЦІАЛЬНІЙ
РОБОТІ З ДІТЬМИ ТА СІМ'ЯМИ**

Виконала: студентка 4-го курсу,
групи 6.2319-ср
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
Я. І. Бубнова

Керівник: доцент кафедри соціальної
філософії та управління,
доцент, к.психол.н. Бойко Г.В.

Рецензент: доцент кафедри соціальної
філософії та управління,
доцент, к.філос. н. Маловічко О. В.

Запоріжжя – 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра соціальної філософії та управління
Рівень вищої освіти бакалавр
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної філософії та управління

_____ Т.І.Бутченко
« ____ » _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Бубновій Ярославні Ігорівні

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Діагностика сімейних стосунків у соціальній роботі з дітьми та сім'ями

керівник роботи Бойко Ганна Валентинівна, к.психол.н., доцент,
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «08» лютого 2023 року № 261-с

2. Строк подання студентом роботи 8 червня 2023 року

3. Вихідні дані до роботи Бондарчук О. І. Психологія сім'ї : курс лекцій. Київ : МАУП, 2001. 96 с.; Вступ до соціальної роботи : навч. посіб. / ред. : Т. І. Бутченко, А. О. Ярошенко. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2014. 120 с.; Максимова Н. Сімейне консультування : навч. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 300 с.; Семигіна Т. Сучасна соціальна робота : навч. посіб. Київ : Акад. пр., соц. відносин і туризму, 2020. 275 с.; Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч. посіб. Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2015. 136 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Провести ретроспективний аналіз діагностики сімейних стосунків у соціальній роботі. 2. Визначити основні терміни дослідження «соціальна робота», «діагностика», «сім'я як клієнти соціальної роботи», «діти як клієнти соціальної роботи». 3. Окреслити методологічні засади діагностики сімейних стосунків у соціальній роботі. 4. Охарактеризувати особливості сім'ї та дітей як об'єктів соціальної роботи. 5. Висвітлити практичне застосування різних груп методик для діагностики сімейних стосунків у соціальній роботі з дітьми та сім'ями. 6. Простежити процес і організацію психодіагностичного обстеження психодіагностичних методик в соціальній роботі. 7. Проаналізувати результати психодіагностичного обстеження на доцільність використання психодіагностичних методик у соціальній роботі.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Бойко Г.В., доцент кафедри соціальної філософії та управління	08.02.2023	08.02.2023
Розділ 2	Бойко Г.В., доцент кафедри соціальної філософії та управління	30.03.2023	30.03.2023
Розділ 3	Бойко Г.В., доцент кафедри соціальної філософії та управління	28.04.2023	28.04.2023

7. Дата видачі завдання 08 лютого 2023 року**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Листопад – грудень 2022	<i>виконано</i>
2.	Бібліографічний пошук	Січень – лютий 2023	<i>виконано</i>
3.	Розробка основних положень роботи	Січень – лютий 2023	<i>виконано</i>
4.	I розділ	Лютий – березень 2023	<i>виконано</i>
5.	II розділ	Березень – квітень 2023	<i>виконано</i>
6.	III розділ	Квітень – травень 2023	<i>виконано</i>
7.	Систематизація висновків	Травень 2023	<i>виконано</i>
8.	Нормоконтроль	Травень 2023	<i>виконано</i>

Студент Я.І. БубноваКерівник роботи Г.В. Бойко**Нормоконтроль пройдено**Нормоконтролер О.С. Маліновська

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 50 сторінок, 42 позицій у списку літератури, 2 додатків.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА, ДІАГНОСТИКА, СІМ'Я ЯК КЛІЄНТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ, ДІТИ ЯК КЛІЄНТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Мета дослідження: визначення доцільності використання психодіагностичних методик у соціальній роботі.

Об'єкт дослідження: сімейні та батьківсько-дитячі стосунки.

Предмет дослідження: методи та методики діагностики сімейних та батьківсько-дитячих стосунків в соціальній роботі.

Методи дослідження: аналіз, синтез, анкетування, аналіз статистичних даних.

Гіпотеза: основою ефективної допомоги в соціальній роботі є застосування вдало підібраних та валідних психодіагностичних методик, які дозволяють соціальним працівникам отримати об'єктивну інформацію про особливості сімей та дітей виявити потреби, проблеми.

Висновки: 1. Сім'я і діти є важливими клієнтами соціальної роботи, але вимагають уваги до їхніх особливостей, вікових складових, етнічних та інших факторів, що впливають на їхнє благополуччя та потреби.

2. Діагностика є важливою технологією соціальної роботи, але вона потребує залучення інших суміжних сфер, таких як соціологія та психологія, для досягнення комплексного розуміння і підтримки клієнтів.

3. Психодіагностика є важливою складовою діагностики і дозволяє реалізувати індивідуальний підхід до клієнтів. Психодіагностика дозволяє отримати детальну інформацію про психологічні аспекти особистості. Також допомагає враховувати контекстуальні фактори та прогнозувати можливі ризики та проблеми у майбутньому, а також розробляти плани дії для їх попередження або мінімізації впливу.

SUMMARY

The qualification thesis consists of 50 pages, 42 items in the list of references, 2 annexes.

SOCIAL WORK, DIAGNOSIS, FAMILY AS THE CLIENT OF SOCIAL WORK, CHILDREN AS CLIENTS OF SOCIAL WORK

The purpose of research: determine the relevance of using psychodiagnostic methods in social work.

Object of research: family and parent-child relationships.

Subject of research: methods and methodology of diagnosing family and parent-child relationships in social work.

Research methods: analysis, synthesis, questionnaire, statistical data analysis.

Hypothesis: the foundation of efficient help in social work is the use of the suitable and valid using psychodiagnostic methods that help social workers get important information about peculiarities of families and children, identify needs and main issues.

Conclusions: 1. Family and children are important clients of social work, however they require special attention to their peculiarities, age, ethnic and other factors that influence their needs and well-being.

2. Diagnosing is a crucial technique of social work, however it provides for engaging other related areas, such as sociology and psychology, to achieve a comprehensive understanding and client support.

3. Psychology is an integral part of diagnosis and helps to realize individual approach to clients. Psychodiagnostics allows gathering detailed information about psychological aspects of a personality. It also helps to take into account contextual factors and foresee the possible risks and issues in the future, and also develop action plans for their prevention or minimization of their influence.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІАГНОСТИКИ СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ТА СІМ'ЯМИ.....	5
1.1. Стан наукової розробки теми «Діагностика сімейних стосунків у соціальной роботі».....	5
1.2. Визначення основних понять дослідження: «соціальна робота», «діагностика », «сім'я як клієнт соціальной роботи», «діти як клієнт соціальной роботи».....	7
1.3. Принципи та методи дослідження діагностики сімейних стосунків у соціальной роботі.....	13
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІАГНОСТИКИ СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ.....	16
2.1. Сім'я і діти як клієнти соціальной роботи.....	16
2.2. Психодіагностика як вагома галузь діагностики сімейних стосунків у соціальной роботі.....	23
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ДІАГНОСТИКИ СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ТА СІМ'ЯМИ.....	30
3.1. Апробація психодіагностичних методик в соціальной роботі з сім'ями військовослужбовців.....	30
3.2. Доцільність застосування результатів психодіагностичних обстежень у соціальной роботі з дітьми і сім'ями.....	39
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	46
ДОДАТКИ.....	51

ВСТУП

Актуальність дослідження. Основою будь-якого суспільства є сім'я. Вона клітинка нації з якої будується держава. Нормальний морально-психологічний та економічний стан сім'ї – це запорука успішного державотворення та прогресу. Україна статтями 48 та 51 Конституції закріплює право на достатній рівень життя громадян і їхніх сімей та гарантує, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняється державою. Частково реалізацією цих прав та гарантій покладено на соціальну роботу.

Внаслідок повномасштабної війни в Україні майже кожна сім'я опинилася в кризовому стані. Вимушене переміщення країною та поза її межі, втрата домівки, недоступність реалізації базових потреб, розлука з близькими людьми та хвилювання за свою безпеку і безпеку рідних підвищує тривожність, провокує стреси та в цілому негативно позначається на психологічному стані окремого члена та всієї сім'ї загалом. Важливим підґрунтям психологічної допомоги є психодіагностика, мета якої вимір і виявлення індивідуальних станів, потреб та проблем сім'ї. Її застосування є цінним інструментом для вивчення якості адаптації клієнтів до складних та стресових умов.

Основна проблематика використання психодіагностики сімейних відносин в соціальній роботі полягає у тому, що зазвичай вона проводиться в освітніх закладах або в закладах управліннь у справах сім'ї та молоді і широкого розповсюдження немає .

Отже, актуальність дослідження обумовлена різким зростанням кількості клієнтів соціальної роботи, яким необхідна психологічна допомога та необхідність вивчення і вдосконалення навиків психодіагностики соціальними працівниками.

Об'єкт дослідження – сімейні та батьківсько-дитячі стосунки.

Предмет дослідження – методи та методики діагностики сімейних та батьківсько-дитячих стосунків в соціальній роботі.

Мета наукової роботи – визначення доцільності використання психодіагностичних методик у соціальній роботі.

Поставлені завдання, відповідно до мети дослідження:

- провести ретроспективний аналіз діагностики сімейних стосунків у соціальній роботі;
- визначити основні терміни дослідження «соціальна робота», «діагностика», «сім'я як клієнти соціальної роботи», «діти як клієнти соціальної роботи»;
- окреслити методологічні засади діагностики сімейних стосунків у соціальній роботі;
- охарактеризувати особливості сім'ї та дітей як об'єктів соціальної роботи;
- висвітлити практичне застосування різних груп методик для діагностики сімейних стосунків у соціальній роботі з дітьми та сім'ями;
- простежити процес і організацію психодіагностичного обстеження психодіагностичних методик в соціальній роботі;
- проаналізувати результати психодіагностичного обстеження на доцільність використання психодіагностичних методик у соціальній роботі.

Гіпотеза. Основою ефективної допомоги в соціальній роботі є застосування вдало підібраних та валідних психодіагностичних методик, які дозволяють соціальним працівникам отримати об'єктивну інформацію про особливості сімей та дітей виявити потреби, проблеми, а також ресурси та сильні сторони кожної родини, що є важливим для розробки індивідуального плану допомоги.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури, додатків.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІАГНОСТИКИ СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ТА СІМ'ЯМИ

1.1. Стан наукової розробки теми «Діагностика сімейних стосунків у соціальній роботі»

Дослідження у галузі застосування психодіагностики у соціальній роботі зосереджуються на такому діагностуванні сімейних стосунків, яке сприяє розвитку ефективних інтервенцій з метою поліпшення якості життя членів родини та зниження стресу в сім'ї.

Діагностика сімейних стосунків – це процес оцінки та аналізу стосунків між членами родини. Зазвичай вона проводиться за допомогою стандартизованих інструментів, таких як анкети, інтерв'ю та спостереження. Ці інструменти дозволяють отримати об'єктивну інформацію про функціонування сім'ї, виявити сильні та слабкі сторони її взаємодії, а також проблеми, які можуть виникати [3, с. 48-57; 10].

На сьогоднішній день існує достатньо досліджень, які займаються проблемами діагностики сімейних стосунків, зазвичай це дослідження у сфері психології та психодіагностики, проте присутні дослідження в галузі соціальної допомоги. Такі вчені як Джон Боулбі, Мері Ейнсворт, Ален Сігель, Ерік Еріксон, Жан Піаже та інші досліджували взаємозв'язок між сімейними стосунками та психічним здоров'ям дітей та взаємозв'язок між сімейними стосунками та належним вихованням дітей [36; 37].

В 1970-ті роки розпочався розквіт розробок методик діагностики сімейних стосунків дослідниками з різних галузей, таких як психологія, соціологія, антропологія та інші. Як результат, з'являються конкретні методики психодіагностики. Наприклад, «сімейна адаптаційна криза» – цю методику розробили Девід Олсон та його колеги в 1970-х роках. Вона оцінює рівень

адаптації та злагоди в сім'ї та допомагає визначити рівень стресу, з яким сім'я може зіткнутися під час життєвих переходів. «Сімейний стиль комунікації» – цю методику розробили Чарльз Карвер та Річард Вінер в 1970-х роках. Вона оцінює стиль комунікації в сім'ї, що може бути домінуючим та визначати тип взаємодії між членами сім'ї та «Оцінка родинних відносин» – цю методику розробили в 1970-х роках. Вона оцінює взаємодію між членами сім'ї, рівень співробітництва та підтримки, а також наявність конфліктів та стресу в сім'ї [38; 41].

Щодо суто наукових розробок в соціальній роботі по даній проблематиці, то слід зазначити, що Т.В.Семигіна в своїх наукових роботах узагальнила та систематизувала багато наявних знань у сфері соціальної сфери загалом і по темі «Діагностика сімейних стосунків у соціальній роботі» зокрема, які накопичилися в українському науковому світі. Вона, в цьому контексті зазначає, що обмежений обсяг послуг надається через те, що соціальним працівникам не вистачає вмінь у психодіагностиці та недостатній рівень автономії у діях [42].

Знання щодо психологічної допомоги сім'ям і дітям, а також діагностики їх станів, систематизуються в навчальних посібниках міжнародних організацій. Вони є допоміжними матеріалами в роботі педагогів, психологів, соціальних працівників тощо. Адже виклики, що виникають у зв'язку з сучасними обставинами, потребують додаткової інформації та спеціальних підходів. Наприклад, такі серйозні соціальні проблеми і випробування як війна, соціально-економічна нестабільність та інші подібні явища. У таких ситуаціях необхідно використовувати нові методики та інструменти, а також постійно вдосконалювати свої знання та навички [8; 18]. Я вважаю, що ці посібники корисні, тому що вони надають практичні поради та рекомендації щодо надання психологічної допомоги людям, які зазнали стресу та травми. Вони також допомагають розуміти психологічні механізми та реакції, які виникають в кризових ситуаціях. Вони базуються на міжнародному досвіді та наукових доказах. Вони доступні для безкоштовного завантаження та легко читаються.

Ці посібники були випущені за сприянням Фонду народонаселення ООН (ЮНФПА) та Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), які є провідними агенціями ООН [8; 18].

Допоміжними матеріалами в науковій діяльності є онлайн-курси на сертифікованих навчальних онлайн-платформах, де під час навчання відбуваються дискусії про доцільність та ефективність застосування психологічної допомоги та діагностування психологічних станів в кризових ситуаціях в реальному часі. Вони базуються на міжнародних стандартах і практиках, а також на багаторічному досвіді роботи з людьми, які переживають такі ситуації. Також мають практичний характер і навчають розпізнавати ознаки стресу та стресових реакцій, впоратися з кризовими станами та стабілізувати психіку, засвоїти перевірені та прості техніки надання першої психологічної допомоги собі та оточенню [1; 24]. Вони є необхідними та ефективними в науковому пізнанні та практичному застосуванні з проблематики діагностування в кризових ситуаціях.

Отже, стан наукової розробки теми «Діагностика сімейних стосунків у соціальній роботі» є досить розвиненим, проте все ще існує багато питань, які потребують подальшого дослідження.

1.2. Уточнення основних понять «соціальна робота», «діагностика», «сім'я як клієнт соціальної роботи», «діти як клієнти соціальної роботи»

Поняття «соціальна робота» не залишилось сталим, адже змінювалося з часом внаслідок розвитку соціальної сфери. Т.Семигіна у посібнику «Соціальна робота» досліджувала актуальні тенденції розвитку соціальної роботи як професійного виду та як системи знань, зокрема дослідження стосувались і основних понять [23, с.13-14]. Якщо порівняти два офіційні визначення соціальної роботи, прийняті Міжнародною федерацією соціальних працівників та Міжнародною асоціацією шкіл соціальної роботи у 2001 та 2014 році, то можна зробити наступні спостереження: обидва визначення описують

соціальну роботу як професійну діяльність, спрямовану на покращення соціальних проблем, зміну стосунків між людьми та їхнім оточенням та звільнення людей від негативних впливів, що заважають досягненню їхнього добробуту. Обидва визначення також згадують принципи соціальної справедливості, прав людини та поваги до різноманітності. Однак, перше визначення вказує на використання теорій поведінки людини та соціальних систем для здійснення втручання у сферу взаємодії між людьми та їхнім оточенням. Друге визначення зазначає, що соціальна робота є практичною професією та академічною дисципліною, підкріпленою теоріями соціальної роботи, соціальними і гуманітарними науками та місцевими знаннями.

В такий спосіб, перше визначення більше зосереджене на методах та підходах, які використовуються у соціальній роботі, тоді як друге визначення зосереджується на тому, що соціальна робота є дисципліною та професією, яка залучає різноманітні науки та знання для вирішення соціальних проблем та підвищення добробуту. Якщо ж порівнювати два визначення «соціальна робота» в українській науковій літературі за 2000 та 2015 рік, то можна зазначити що перше визначення стосується системи теоретичних знань і заснованої на них практики, яка має на меті забезпечення соціальної справедливості через наснаження і підтримку найменш захищених верств суспільства та протидію факторам соціального виключення. Це визначення акцентує увагу на теоретичному аспекті соціальної роботи та його практичному застосуванні для досягнення соціальної справедливості. Друге визначення стосується професійної діяльності соціальних інституцій, державних та недержавних організацій, груп і окремих індивідів, які надають допомогу у здійсненні успішної соціалізації особам чи групам людей у випадках, коли їхня соціалізація утруднюється, призупиняється або відбувається у зворотному напрямі (десоціалізація). Це визначення акцентує увагу на професійній діяльності людей та організацій, які надають допомогу у соціалізації осіб та груп, які потребують такої допомоги. Отже, спочатку соціальна робота визначалася в більш теоретичному аспекті тоді як з часом це поняття стало

стосуватися більш практичного аспекту професійної діяльності соціальних працівників.

Т.І.Бутченко у «Вступі до соціальної роботи» зазначає, що соціальна робота має три взаємопов'язані виміри: практичний, науковий і освітній [4, с.7-14]. У практичному вимірі вона спрямована на підтримку людей у складних життєвих обставинах. У науковому вимірі вона є міждисциплінарною наукою, що синтезує теоретичні досягнення різних галузей знань. У освітньому вимірі соціальна робота є напрямком професійної освіти, яка навчає студентів культурі фахової підтримки людей у складних життєвих обставинах. Та наголошує, що «Соціальна робота – галузь наукових знань і професійна діяльність, спрямована на підтримку і надання кваліфікованої допомоги будь-якій людині, групі людей, громаді, що розширює або відновлює їхню здатність до соціального функціонування, сприяє реалізації громадянських прав, запобігає соціальному виключення» [4, с.115].

Отже «соціальна робота» – це наукова та професійна діяльність, спрямована на підтримку та поліпшення життя людей, які знаходяться у складних життєвих ситуаціях або мають потребу в допомозі та підтримці. Соціальна робота полягає у розробленні та реалізації планів та програм допомоги, які допомагають людям розвиватися, відновлювати свої потенціали, забезпечувати свої базові потреби та входити у соціальне оточення.

Одна з основних технологій соціальної роботи-діагностична технологія. Поняття «соціальна діагностика» почало активно використовуватися в першій третині ХХ століття. Діагностика – це технологія отримання інформації про стан об'єкта дослідження або процесу. Це також включає виявлення, позначення та вивчення причинно-наслідкових зв'язків та взаємовідносин, що породжують комплекс соціальних проблем різного рівня організації [4, с. 72-74; 35, с. 20-26; 31, с. 14].

Загальною метою діагностики є збір інформації про клієнтів, які звертаються по допомогу, з метою визначення причинно-наслідкових зв'язків та визначення шляхів подолання проблем. У результаті проведення соціальної

діагностики з'являється багатосторонній опис об'єкта дослідження. Діагностика є важливою технологією для соціальних працівників, щоб краще зрозуміти клієнта і його проблеми та розробити ефективні плани допомоги.

Отже, «діагностика» – це технологія отримання інформації про стан об'єкта соціальної роботи з метою визначення причинно-наслідкових зв'язків та вивчення проблем, що породжуються в результаті цих зв'язків. Це важлива технологія соціальної роботи, яка дозволяє збирати багатосторонню інформацію про клієнтів, з'ясувати їх проблеми та потреби і визначити шляхи їх подолання.

Особи, групи осіб, їхні родичі, сім'ї та громади, які не здатні самостійно подолати складнощі та проблеми, переживають життєву кризу та не можуть нормально функціонувати без допомоги фахівців з соціальної роботи відносяться до клієнтів соціальної роботи [32, с. 82].

Сім'я є соціально-педагогічним інститутом та особливою соціальною системою, що є складовою частиною суспільства та складається з інших підсистем (членів сім'ї). Як мала соціальна група та первинний контактний колектив, вона має свої власні характеристики, такі як шлюбні, міжпоколінні та кровні зв'язки між членами, наявність родинних почуттів, почуття безпеки, захищеності, любові та поваги, спільний побут та проживання. Крім того, в суспільстві є певні функції сім'ї та права сім'ї, а також права та обов'язки її членів щодо один одного та відповідальність перед суспільством за своїх членів. У практиці соціальної роботи з сім'єю завжди враховується конкретний тип сім'ї, існує різноманітна класифікація типів сім'ї, яка базується на різних критеріях, ознаках тощо [32, с. 150-153; 11; 10, с. 75-81; 25, с. 3].

Закон України в Сімейному кодексі та в законі України “Про охорону дитинства” визначає дитину як особу, яка не досягла 18 років віку, крім випадків, передбачених законом [25, с. 6; 21, с. 1]. Згідно з цими законами, дитина має право на спеціальний захист своїх прав і інтересів, а також на повну та гарантовану інтеграцію у суспільство. Закони також визначають права дитини на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист, культурний розвиток та

інші аспекти її життя. Про це ж наголошується в словнику соціальної роботи при визначенні «діти» та класифікацію дітей, як клієнтів соціальної роботи [32, с. 50-55]. Діти є однією з найбільш вразливих соціальних груп у суспільстві. Їхні права та інтереси часто порушуються ігноруються, а їхні потреби та стан здоров'я можуть бути пошкоджені від зовнішніх факторів, таких як бідність, насильство, воєнні конфлікти та експлуатація. Основні причини вразливості дітей включають: відсутність або недостатність соціального захисту, насильство та зловживання, брак доступу до освіти та охорони здоров'я.

Для соціальних працівників, які працюють з дітьми та сім'ями, корисною є й вікова класифікація оскільки вона дозволяє враховувати особливості розвитку дитини на різних етапах її життя. Наприклад, соціальний працівник може використовувати знання про розвиток дитини, щоб підібрати ефективні методи роботи з різними віковими групами. Зокрема, при роботі з дітьми дошкільного віку можна враховувати, що це період інтенсивного розвитку мовлення та моторики, тому важливо стимулювати ці процеси. При роботі з дітьми молодшого шкільного віку можна враховувати, що це період формування навичок навчання та самостійності, тому важливо розвивати ці навички. Крім того, соціальний працівник повинен бути готовим працювати зі специфічними проблемами, які можуть виникати на кожному з цих етапів. Наприклад, в дитинстві можуть виникати проблеми з харчуванням або здоров'ям, у підлітковому віці – з формуванням особистості та стосунків з оточуючими.

Важливо також враховувати культурні та соціальні особливості кожної родини, з якою працює соціальний працівник, тому що це може впливати на сприйняття інформації та ефективність роботи з дітьми. Наприклад, у деяких культурах можуть існувати особливості у вихованні дітей, які необхідно враховувати при плануванні роботи з сім'єю.

Отже, поняття «сім'я як клієнти соціальної роботи» це група людей, які мають спільне домогосподарство та взаємовідносини між собою, а також можуть бути кровноспоріднені та потребують соціальної підтримки з боку

фахівців. «Діти як клієнти соціальної роботи» є особливою категорією через їхню вразливість. Соціальні працівники можуть допомогти дітям з різних причин, таких як бідність, насильство, зловживання та інші складні життєві ситуації. Дитина може бути клієнтом соціальної роботи незалежно від того, чи є сім'я клієнтом.

Основні поняття дослідження «Діагностика сімейних стосунків у соціальній роботі» були висвітлені не лише в наукових джерелах, а й в чинному законодавстві України. Поняття «соціальна робота» трансформується в залежності від розвитку соціальної сфери, та на сьогоднішній день має багатовимірне значення, в контексті цього дослідження воно означає всебічну практичну соціальну підтримку сімей та дітей, що її потребують. Поняття «сім'я як клієнти соціальної роботи» можна розглядати, як складну мікросистему, яка потребує індивідуального підходу та підтримки для досягнення благополуччя та розвитку кожного її члена, коли це ускладнено життєвими обставинами і є потреба в спеціалістах соціальної роботи. Діти можуть стати клієнтами соціальної роботи, якщо вони потребують підтримки у своєму розвитку та безпеці. Соціальні працівники можуть працювати з дітьми, надаючи їм консультування, психологічну підтримку, координацію послуг та ресурсів, які допоможуть розв'язати їхні проблеми. Додатково, слід зазначити, що діти є соціально захищеними за законодавством України та міжнародним правом. Це означає, що вони мають право на захист своїх прав та інтересів, а соціальні працівники мають обов'язок реалізовувати ці права.

1.3. Методи дослідження діагностики сімейних стосунків у соціальній роботі

Для досягнення мети нашого наукового дослідження були використані такі принципи та методи: аналіз та синтез, індукція, конкретизація та систематизація, аналіз документів та інші. Також у даному дослідженні будуть використовуватися такі принципи: історизму, термінологічний, об'єктивності тощо.

Історизм – це принцип мислення і дослідження, що передбачає розгляд всіх предметів і явищ в їх розвитку або в їх історії, тобто з'ясування того, як вони виникли, змінювалися і стали нинішніми. В даному випадку це пошук наукових джерел в яких описується історія діагностики сімей та дітей, а також розвиток практичного застосування психодіагностики з сім'ями та дітьми в соціальній роботі.

Термінологічний принцип в науковій роботі передбачає вивчення історії термінів і позначуваних ними понять, розробку або уточнення змісту та обсягу понять, встановлення взаємозв'язку і субординації понять, їх місця в понятійному апараті теорії, на базі якої базується дослідження.

При написанні цієї роботи, ми досліджували такі поняття, як «соціальна робота», «діагностика», «сім'я як клієнт соціальної роботи», «діти як клієнти соціальної роботи». Слід зазначити, що ці поняття є основними в нашій кваліфікаційній роботі і на них базується все дослідження.

Принцип системного підходу – це загальний підхід до розгляду об'єктів як цілісної множини елементів в сукупності відношень і зв'язків між ними. Основні принципи системного підходу включають цілісність, ієрархічність побудови та структуризації. Це дозволяє розглядати систему як єдине ціле, а також як підсистему вищих рівнів. Тобто, досліджуючи свою тему ми поділили її на невеликі складові частини і вивчали їх для об'єднання у одну комплексну систему.

Аналіз та синтез є невід'ємною частиною будь-якого наукового дослідження. Ці методи дозволяють розкладати на складові елементи та

об'єднувати їх у систему наукових знань. Ці методи застосовуються впродовж всього дослідження. Діагностика сімейних стосунків у соціальній роботі з дітьми та сім'ями ділиться на певну кількість елементів, які потім досліджуються. Також, проводиться аналіз різних джерел таких як посібники, інтернет видання та нормативно-правові документи. За допомогою синтезу складові дослідження поєднуються для відображення повної картини дослідження. Його ми застосовуємо для підбиття підсумків в кінці кожного підрозділа, розділа та в заключній частині.

Під час написання даної наукової роботи ми використовуємо соціальну діагностику - методологію, яка дозволяє отримати об'єктивну інформацію про соціальні фактори, що впливають на життя дітей та їх сімей. Соціальна діагностика має спільне з психодіагностикою певні методи та інструменти, такі як тестування, інтерв'ю, спостереження тощо. Однак, вона зосереджена на дослідженні не тільки індивідів, але і їх соціального середовища, включаючи сім'ї, групи та спільноти. Також вона зосереджена на розумінні індивідів та їхніх поведінкових відповідей в контексті соціальної системи, в якій вони живуть. Отже, соціальна діагностика є відмінною від психодіагностики за своїм фокусом та методологією.

У другому розділі нашої наукової роботи ми використовуємо документальний метод соціальної діагностики. Ми аналізуємо наукові джерела, що стосуються сімей та дітей як клієнтів соціальної роботи, такі як наукові статті та книги. Крім того, ми вивчаємо статистичні дані та звіти Міністерства соціальної політики, що дозволяє нам отримати огляд тенденцій та проблем, що виникають у цій сфері. Застосування документального методу соціальної діагностики допомагає нам отримати більш повне розуміння ситуації та потреб клієнтів соціальної роботи.

В третьому розділі нашої наукової роботи ми використали метод психодіагностики. Конкретніше, ми провели анкетування, щоб дослідити думки та переконання соціальних працівників та клієнтів щодо ефективності застосування психодіагностичних методик в соціальній роботі. Анкетування є

ефективним методом збору даних, який дозволяє отримати широку інформацію про думки та переконання людей, що беруть участь у соціальній роботі, та зробити висновки про використання психодіагностичних методик у практиці. Отримані результати анкетування допоможуть нам довести або спростувати гіпотезу, яка була сформульована на початку дослідження.

Отже, в дослідженні діагностики сімейних стосунків у соціальній роботі з дітьми та сім'ями ми застосовували такі принципи та методи: термінологічний, системний підхід, принцип історизму, також ми застосували деякі методи соціальної діагностики.

Тобто, у першому розділі дипломної роботи ми розглянули історико-методологічний аспект дослідження діагностики сімейних стосунків у соціальній роботі з дітьми та сім'ями, познайомилися з працями дослідників які вивчали це питання : Чарльз Карвер, Річард Вінер, Джон Боулбі, Мері Ейнсворт, Ален Сігель та інші.

Також у першому розділі ми розглянули понятійно-категоріальний апарат цієї теми: «соціальна робота», «діагностика», «сім'я як клієнт соціальної роботи», «діти як клієнти соціальної роботи».

Визначилися з основними принципами та методами наукового дослідження теми: термінологічний, системний підхід, принцип історизму, також ми застосували деякі методи соціальної діагностики.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІАГНОСТИКИ СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

2.1. Сім'я і діти як клієнти соціальної роботи

Сім'я є одним з найважливіших об'єктів наукових досліджень через її ключову роль у суспільстві та вплив на життя і благополуччя індивідів. Науковці активно досліджують сімейні взаємини, структуру та функції сім'ї, роль батьківства та братерства, вплив сімейного середовища на розвиток дітей та дорослих, а також соціальні та економічні чинники, які впливають на сімейну динаміку [7; 9; 12; 16].

Сім'я визнається як основна одиниця суспільства, де відбувається соціалізація і передача цінностей, норм і культури наступному поколінню. Вона виконує ряд важливих функцій, таких як забезпечення матеріальної підтримки, емоційної підтримки, виховання та навчання дітей. Крім того, сім'я виступає як основний соціальний контекст для формування ідентичності та взаємодії між членами сім'ї.

Однак сучасна соціологія також вивчає зміни, які відбуваються в інституті сім'ї. Зростання розлучень, зміни у складі сімейних одиниць, збільшення числа одиночних батьків та сімей з одним батьком, зміна ролі жінок у сім'ї – це лише деякі з тем, які привертають увагу дослідників. Дослідження соціологів також включають аналіз соціального впливу таких факторів, як соціальний клас, раса, етнічність та гендерні відносини, на сімейну динаміку та функціонування [2; 6].

Процеси глобалізації та змін у структурі праці також мають вплив на сімейні взаємини. Ростуча міграція приводить до розлучень сімей, розриваючи зв'язки між батьками та дітьми, що вимагає уваги соціологів. Крім того, зміна гендерних ролей впливає на сімейну динаміку, оскільки жінки все більше вступають на ринок праці, а чоловіки приймають більш активну участь у

вихованні дітей. Пов'язано з цим є й питання насилля в родині та сексуальної орієнтації. Соціологи вивчають проблеми домашнього насильства, його причини та наслідки для сімей. Також досліджується вплив статевої орієнтації на досвід та дискримінацію в сімейному контексті [14; 19].

Специфікація ролі соціальної роботи у контексті сімей та дітей полягає в забезпеченні підтримки, консультування та інтервенцій у випадках, коли сімейні функції порушені або виникають проблеми, що загрожують благополуччю дітей. Соціальні працівники можуть працювати з сім'ями, щоб надати їм необхідні навички виховання, фінансову та правову підтримку, а також допомогу у розв'язанні конфліктів та подоланні кризових ситуацій [3, с. 48-60; 11; 22, с. 6-10; 23, с. 48-60]

Підсумовуючи, сім'я є важливою соціальною інституцією, яка має суттєвий вплив на індивідів та суспільство в цілому. Соціологія відводить значну увагу дослідженню сімейних взаємин, їх структури, функцій та змін, які відбуваються в цій сфері. Вивчення сімейного життя дозволяє краще розуміти процеси соціалізації, розвитку особистості та формування соціального порядку. Наукові дослідження у сфері соціології сім'ї зосереджуються на таких аспектах, як зміни у структурі сім'ї, вплив економічних, соціальних та культурних факторів на функціонування сімей, проблеми насилля та дискримінації в сімейному контексті, а також роль сім'ї у вихованні та соціалізації дітей.

Соціальна робота з сім'ями та дітьми виступає як важлива професійна діяльність, спрямована на підтримку та надання необхідної допомоги сім'ям, які перебувають у складних ситуаціях. Соціальні працівники займаються розв'язанням проблем, що виникають у сім'ї, надають консультування, фінансову та правову підтримку, сприяють вихованню та розвитку дітей.

Отже, розуміння ролі сім'ї у соціальному контексті та робота з нею є важливими аспектами соціологічних досліджень та соціальної роботи.

Аналіз особливостей сімей, які потребують соціальної допомоги та підтримки, є важливим завданням для розробки ефективних програм та

інтервенцій у соціальній роботі. Нижче наведемо деякі категорії сімей, які можуть бути потенційними клієнтами соціальних працівників.

Сім'ї, що перебувають у кризових ситуаціях – це можуть бути сім'ї, які зазнають насильства, економічних труднощів, мають проблеми зі здоров'ям або залучені до системи юстиції. Такі сім'ї потребують негайної соціальної допомоги та безпосередньої підтримки для забезпечення їхньої безпеки та благополуччя.

Батьки – одинаки. Неповні сім'ї стикаються з особливими проблемами, такими як фінансова незахищеність, високе робоче навантаження та відсутність партнера, який би доглядав за дітьми та допомагав їм. Соціальні працівники можуть надати таким сім'ям ресурси, навички управління часом та фінансами, а також посильну допомогу в організації підтримуючих мереж.

Сім'ї з особливими потребами. Це можуть бути сім'ї з дітьми з інвалідністю, хронічними хворобами або розладами розвитку. Соціальні працівники можуть надати сім'ям інформацію про доступні ресурси та послуги, координувати медичну та психосоціальну допомогу, а також допомогти з організацією навчання та підтримки у справах, пов'язаних з особливими потребами.

Сім'ї з проблемами залежності. Сім'ї, що стикаються з проблемами залежності від алкоголю, наркотиків або інших шкідливих речовин, потребують комплексного підходу до відновлення та підтримки. Соціальні працівники можуть надати психологічну підтримку, планування лікування та реабілітації, а також підтримку відновлення сімейних зв'язків та покращення якості життя.

Сім'ї з проблемами виховання. Це можуть бути сім'ї, що мають конфлікти, проблеми з дисципліною, навчанням або міжособистісними взаєминами. Соціальні працівники можуть сприяти розв'язанню конфліктів, надавати консультування щодо виховання та навчання, а також сприяти створенню позитивного та підтримуючого середовища у сім'ї.

Сім'ї з міграційними проблемами. Міграція може створювати виклики для сімей, які змушені адаптуватися до нового соціального та культурного

середовища. Соціальні працівники можуть надати інформацію та підтримку в інтеграції, допомогти з пошуком житла, освіти та здобуттям місцевих послуг. Враховуючи ці особливості, соціальні працівники мають здатність створювати індивідуальні плани допомоги, спрямовані на вирішення проблем та покращення життя сімей. Важливими аспектами таких планів є підтримка власної автономії сімей, залучення до ресурсів та послуг у спільноті, розвиток навичок самопомоги.

Діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, є особливо вразливою групою та потенційними клієнтами соціальної роботи. Перш за все це соціально-економічні проблеми. Діти, які походять з родин, що живуть у бідності, бездомності або з низьким рівнем соціального захисту, зазвичай мають обмежений доступ до основних ресурсів, таких як достатнє харчування, житло, освіта та медична допомога. Соціальні працівники можуть надавати допомогу в отриманні основних потреб дітей та їх сімей, сприяти забезпеченню соціального захисту та розвитку планів виходу з бідності.

Гострою є небезпека насильства та злочинності. Діти, які перебувають у сім'ях з насильницькими відносинами, жертвами сексуальних злочинів, експлуатації або насильства на вулиці, мають підвищений ризик психологічної травми, пошкодження фізичного та емоційного розвитку. Соціальні працівники можуть надавати безпосередню допомогу та захист таким дітям, організувати безпечне проживання та реабілітаційні послуги, сприяти стабілізації їхнього психологічного стану.

Не менш важливими є психосоціальні проблеми. Діти, що перебувають у складних життєвих обставинах, часто стикаються з психосоціальними проблемами, такими як тривожність, депресія, посттравматичний стресовий розлад та проблеми з поведінкою. Вони можуть виявляти затримку у розвитку, недостатній успіх у навчанні та проблеми у взаєминах з оточуючими. Соціальні працівники можуть надавати психологічну підтримку, планувати і проводити інтервенції для зменшення негативних наслідків травматичного досвіду,

надавати консультування та розвивати навички саморегуляції та соціальної адаптації.

Діти, які стикаються з розлученням батьків або перебувають у прийомних сім'ях, можуть мати емоційні та поведінкові проблеми, почуття втрати та незахищеності. Соціальні працівники можуть надавати підтримку в процесі адаптації до нової сім'ї, сприяти відновленню зв'язків з біологічною родиною, надавати консультування та розвивати навички соціальної комунікації та розв'язання конфліктів.

Окремою категорією є діти з особливими потребами. Діти з фізичними, розумовими або розладами розвитку потребують особливої уваги та підтримки. Соціальні працівники можуть сприяти отриманню доступу до освіти та медичної допомоги, координувати послуги реабілітації та розвитку, а також сприяти створенню інклюзивного середовища для таких дітей.

Діти військовослужбовців можуть бути визнані окремою категорією клієнтів соціальної роботи, оскільки їхні потреби та проблеми можуть бути відмінні від інших категорій дітей. Зазвичай такі діти мають ряд особливостей, пов'язаних з відсутністю батька або матері, які перебувають на службі в іншій місцевості або країні.

Одна з основних проблем, з якими стикаються діти військовослужбовців, – це соціальна ізоляція, викликана віддаленістю від батьків. Також діти можуть відчувати стрес та тривогу, пов'язані з невизначеністю та небезпекою, яка супроводжує службу батьків. Діти військовослужбовців можуть також мати проблеми у навчанні, оскільки їхні родичі переїжджають часто, що може впливати на їхні успіхи в навчанні та адаптацію до нового середовища.

Для соціальних працівників, що працюють з дітьми військовослужбовців, важливо мати глибоке розуміння їхніх потреб та особливостей. Це може включати встановлення зв'язку з родинами та надання підтримки у вирішенні проблем, пов'язаних з відсутністю одного з батьків. Також можуть використовуватися методи терапії для покращення емоційного стану дітей та їх адаптації до нових умов життя.

Отже, діти військовослужбовців є важливою категорією клієнтів соціальної роботи, і їх потреби та особливості повинні бути враховані в процесі надання їм соціальної допомоги.

Згідно офіційних даних, які були зібрані, узагальнені та проаналізовані щодо соціальної допомоги в Україні, можна виділити кілька категорій сімей та дітей, які найбільше потребують допомоги. Наприклад, серед них можуть бути багатодітні сім'ї, діти, які залишилися без батьківського піклування, діти з інвалідністю, малозабезпечені сім'ї, а також сім'ї з низьким рівнем доходу.

Звіти про проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг в Україні також містять статистичні дані про кількість сімей та дітей, які отримують соціальну допомогу. Ці дані дозволяють уповноваженим органам оцінювати ефективність надання соціальної допомоги та визначати пріоритетні напрямки дій. Наприклад, якщо певна категорія сімей та дітей отримує недостатньо допомоги, то можна знайти способи покращення її надання. Отже, зібрані дані та звіти Міністерства соціальної політики України можуть допомогти у визначенні тих категорій сімей та дітей, які найбільше потребують соціальної допомоги. Це може бути корисним для розробки соціальних програм та визначення пріоритетних напрямків дій уповноважених органів.

Через повномасштабне вторгнення звіти за останні два роки є закритою інформацією, але з відкритих джерел ми можемо зробити висновок, що від початку введення воєнного стану було зареєстровано понад 2,8 мільйона внутрішньо переміщених осіб. Допомогу також потребують люди, що залишаються на окупованих територіях, в зоні активних бойових дій, а також в містах, які були деокуповані, але мешканці не мають можливості виїхати з них. Багато людей втратили свої робочі місця. І це призводить до нових викликів в контексті соціальної роботи з сім'ями [26].

В умовах воєнного стану захист прав дітей стає надзвичайно важливою і складною задачею, і в даний час вона активно координується урядом, Офісом Президента та Верховною Радою в рамках тісної співпраці. З метою ефективного вирішення цього питання, уряд створив Координаційний штаб з

питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану, який включає представників всіх відповідних органів влади. Робота штабу зосереджена на трьох основних напрямках: забезпечення безпечної евакуації дітей з вразливих категорій, задоволення потреб переміщених дітей з вразливих категорій в країнах, де вони перебувають, включаючи їх консульську реєстрацію, а також вирішення проблемних питань, пов'язаних із захистом прав дитини в умовах воєнного стану.

Отже, сім'я та діти є одними з найважливіших об'єктів у соціальній роботі. Робота з цими категоріями клієнтів вимагає особливої уваги та дотримання етичних принципів. Соціальні працівники повинні бути готові до роботи з сім'ями, що потребують допомоги та підтримки, а також з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах. Особливості роботи з сім'ями та дітьми в контексті соціальної роботи включають розуміння та аналіз сімейних взаємин, врахування культурних та соціальних різниць, надання підтримки та практичної допомоги у вирішенні проблем, а також сприяння розвитку позитивних взаємин у сім'ї та підтримка самостійності та самовизначеності дітей. Діти військовослужбовців можуть мати свої особливості у відносинах зі своїми батьками, а також у відносинах з іншими людьми. Робота з цією категорією клієнтів також вимагає уваги до психологічного стану дітей та дотримання етичних принципів. Аналіз статистичних даних та звітів Міністерства соціальної політики України дозволяє більш глибоко розуміти проблеми, з якими стикаються сім'ї та діти, та допомагає в розробці ефективних програм соціальної підтримки та допомоги.

Отже, соціальна робота з сім'ями та дітьми є важливою складовою соціальної роботи загалом.

2.2. Психодіагностика як вагома галузь діагностики сімейних стосунків у соціальній роботі

Діагностика сімейних стосунків відіграє важливу роль у соціальній роботі з дітьми та сім'ями. Вона дозволяє соціальним працівникам отримати глибше розуміння динаміки взаємин у сім'ї, виявити потенційні проблеми та визначити необхідні інтервенційні стратегії. Основна мета діагностики сімейних стосунків полягає у зборі, аналізі та оцінці інформації щодо взаємодії між членами сім'ї, їхніх ролей, комунікаційних зв'язків та способів вирішення конфліктів. Цей процес вимагає використання різноманітних методик, таких як спостереження, інтерв'ю, анкетування та оцінка документації. Діагностика сімейних стосунків допомагає виявити ризикові фактори, що впливають на благополуччя дітей та сімейного середовища, такі як насильство, зловживання, недостатня комунікація, конфлікти, розпад сім'ї тощо. Вона також допомагає виявити сильні сторони сімейних стосунків, які можуть бути використані в подальшій роботі для підтримки та розвитку сім'ї [3, с. 49-57].

Психодіагностика є однією з головних складових діагностики в соціальній роботі з дітьми та сім'ями. Це науково обґрунтована методика оцінки психічного стану людини, що використовується для виявлення порушень у психічному здоров'ї та розвитку дітей та підлітків, а також для визначення рівня соціалізації та сімейних стосунків.

Вивчення сім'ї включає різні психологічні методи, які мають різні цілі і завдання. Основні методи можуть бути поділені на науково-дослідні, діагностичні та корекційно-діагностичні (психотерапевтичні) [3, с. 49-57].

Науково-дослідні методи спрямовані на теоретичне узагальнення даних та розширення професійного кругозору психолога-практика. Вони допомагають отримати систематизовану інформацію про сімейні структури, динаміку, взаємодію членів сім'ї та інші аспекти.

Діагностичні методи використовуються для отримання конкретних даних, які необхідні для роботи з певною сім'єю. Ці методи допомагають визначити проблеми, особливості та потреби сім'ї, а також оцінити психологічний стан і

взаємодію її членів. Психологічна діагностика сім'ї включає в себе використання різних інструментів, таких як анкети, тести, спостереження, інтерв'ю, що допомагають збирати об'єктивну інформацію.

Корекційно-діагностичні (психотерапевтичні) методи спрямовані на визначення форми і змісту корекційної роботи з сім'єю. Вони допомагають визначити об'єкт психологічної допомоги (дитина, батьки, сім'я загалом), вибрати спосіб впливу (індивідуальна робота з окремими членами сім'ї або групою, робота з сім'єю в цілому) та розвинути тактику корекційного процесу.

Вивчення сімейних відносин дійсно є складним процесом, пов'язаним з численними факторами та викликами. Отримання сімейного психологічного діагнозу є однією з основних метою дослідження родини. Це включає виявлення порушень у функціонуванні сім'ї, які можуть впливати на виникнення та збереження особистісних проблем у членів сім'ї. Важливо визначити психологічні особливості родини та її членів, які можуть сприяти корекції проблем. Ця інформація допоможе вибрати відповідний метод психологічної допомоги, такий як сімейне консультування або психотерапія, і провести його ефективно.

Однак, вивчення сімейних відносин також зустрічає ряд труднощів. Родина є складною соціальною й психологічною системою, і це ускладнює процес її аналізу. Відсутність єдиного підходу до проблем родини і розуміння її сутності створює виклики для дослідників. Крім того, розробка методичного інструментарію для вивчення родини є складною задачею, оскільки важливо не завдати шкоди респондентам та їхнім сімейним відносинам. Також, вивчення сімейних відносин може стикатися з проблемою впливу дослідника на спосіб життя в родині, близькість і інтимні відносини. Важливо, щоб дослідники зберігали об'єктивність і не втручалися в особисті справи родини, а також дотримувалися етичних принципів дослідницької роботи.

Психологічний діагноз – це систематичне і комплексне вивчення психологічних аспектів функціонування сім'ї з метою виявлення проблем та незгод, які впливають на якість життя її членів. Цей процес передбачає збір і

аналіз інформації про родинні стосунки, поведінку та емоційний стан кожного з членів сім'ї, а також про сімейні цінності, стиль життя та побутові умови. Отримані дані дозволяють психологу зробити об'єктивні висновки про стан сім'ї та запропонувати рекомендації щодо подальшої роботи з ними. Складання психологічного прогнозу передбачає визначення можливих варіантів розвитку сім'ї в майбутньому з урахуванням різних факторів. Врахування можливостей, що зберігаються, будуть здолані або посиляться, дозволяє розробити стратегію та тактику для розв'язання проблеми або кризової ситуації. У цьому випадку прогноз не передбачає однозначного результату, а стає основою для розробки варіативних варіантів подальшого розвитку сім'ї.

Отже, психологічний діагноз та складання прогнозу – важливі етапи роботи з неблагополучними сім'ями, які дозволяють психологу отримати більш глибоке розуміння проблем та визначити шляхи їх розв'язання. Існують три теоретичні концепції щодо вивчення сім'ї, серед яких З.Г. Кісарчук виділяє індивідуальний і системний підходи. При індивідуальному підході сім'я розглядається як стрес-фактор, і психолог допомагає членам сім'ї впоратися зі стресом шляхом виявлення особливостей кожного з них, що утруднюють адаптацію сім'ї. Для дослідження сімейного життя, в межах індивідуального підходу використовують діагностичні засоби, спрямовані на вивчення таких сфер як подружні стосунки, стосунки батьків і дітей, стилі виховання і їх вплив на становлення особистості дитини.

Для діагностики подружніх стосунків О. І. Бондарчук рекомендує використовувати структурно-функціональний підхід, який зосереджений на виявленні факторів, що знижують задоволеність шлюбом та порушують його стабільність. Для визначення рівня подружньої сумісності вивчаються різні характеристики подружжя, включаючи психофізіологічні та характерологічні властивості індивідів, ціннісно-мотиваційну сферу подружжя та співвідношення психологічних сімейних ролей. Також для діагностики подружніх стосунків можна використовувати адаптивний підхід, який зосереджений на вивченні характеристик міжособистісних стосунків,

внутрішньо сімейного спілкування та взаємодії, що призводять до непорозумінь та конфліктів. Для цього можна використовувати такі методики та інструменти як: шкала подружньої адаптації, що дозволяє виміряти рівень задоволеності шлюбом і суб'єктивну задоволеність подружжя.

Тест-опитувальник «Задоволеність шлюбом» та шкали суб'єктивної задоволеності шлюбом Г. Трапезникової, які спрямовані на виявлення аспектів, що впливають на задоволеність подружжям шлюбом.

Техніка «репертуарних ґрат» В. Похилько й О. Федотової, яка дозволяє досліджувати взаємодію та спілкування між партнерами у подружжі, а також виявляти аспекти, що сприяють непорозумінням та конфліктам.

Метод семантичного диференціала, який дозволяє вивчати сприйняття та оцінку партнера в подружжі. Тест Лірі, методику МСК В. Левкович і О. Зуськової, які допомагають аналізувати міжособистісні стосунки та взаємодію у подружжі.

Заранне-ігрові методи, такі як гра «Інтрига» О. Кроніка й О. Кронік, які дозволяють моделювати суб'єктивну ситуацію конфлікту та аналізувати взаємодію партнерів у складних ситуаціях.

Приєм «рефлексивної імітації», коли пропонується заповнити опитувальник від імені партнера, щоб виявити рівень розуміння та реалізації очікувань одного партнера щодо іншого.

Застосування цих методик та інструментів дозволить здійснити більш об'єктивну діагностику подружніх стосунків.

В сфері психодіагностики сімейних стосунків, особливе значення має аналіз сім'ї з дитиною, оскільки проблеми дитини часто відображають загальні проблеми у сім'ї. Схема психодіагностики дитини без аномалій психічного розвитку, розроблена О. Бодальовим і В. Століним, включає такі етапи:

1. Виявлення зони конфлікту шляхом бесіди з батьками і дитиною, а також застосування тестових методик, таких як «незавершені речення», «малюнок сім'ї» та інші проєктивні методики. Важливо провести дослідження різних аспектів життя дитини, виявити її інтереси та можливості. В залежності

від ситуації, можуть виокремлюватись різні зони конфлікту, такі як сім'я, формальні або неформальні групи ровесників, суспільні інститути виховання, конфліктні стосунки з окремими педагогами чи вихователями.

2. З'ясування змісту конфлікту під час роботи з дитиною, включає в себе бесіди і використання психодіагностичних методик, спрямованих на виявлення індивідуальних особливостей дитини, її психічного та емоційного стану, а також характеру взаємодії з оточуючими. У практичній роботі можуть використовуватись різні методики, такі як тест Люшера, шкала самооцінки рівня тривожності Спілбергера – Ханіна, САН, шкала депресії, методика вивчення самооцінки Будассі чи Дембо – Рубінштейн, шкала рівня суб'єктивного контролю, тест «Будинок – дерево – людина».

3. Визначення особливостей поведінки дитини в конфлікті на основі безпосереднього спостереження за нею, а також застосування тесту Томаса, проєктивних методик, наприклад, малюнкового тесту Розенцвейга, і бесіди з дитиною про її проблеми. Під час аналізу процесу виховання в сім'ї, психолог повинен звернути увагу на стиль виховання. Якщо виявлено, що стиль не сприяє розвитку особистості дитини, необхідно встановити причини неадекватного ставлення батьків до дитини.

Для вивчення особливостей сімейного виховання можна застосовувати опитувальники, такі як «Аналіз сімейної тривоги», «Аналіз сімейних взаємин (АСВ)» Е. Ейдемільера, тест-опитувальник ставлення батьків О. Варги, кольоровий тест стосунків О. Еткінда, тест Лірі та інші.

У процесі психодіагностики сімейних стосунків і дитини без аномалій психічного розвитку, використовуються різноманітні методики, які допомагають з'ясувати конфлікти, виявити особливості поведінки та розвитку дитини, а також оцінити сімейне виховання. Процес психодіагностики передбачає ретельне дослідження сімейних стосунків та виявлення факторів, що впливають на психологічний стан дитини та розвиток сім'ї в цілому.

При проведенні психодіагностики варто враховувати, що під впливом важких подій стан особистості може змінюватися. Людина може відчувати

сильний стрес, депресію, тривогу, почуття втрати або невизначеності. Ці зміни можуть впливати на її здатність концентруватися, приймати рішення, взаємодіяти з іншими людьми або виконувати різні завдання. Важливо враховувати ці зміни при проведенні психодіагностики, оскільки можуть бути відхилення в порівнянні з нормативними показниками. Зміна стану може впливати на результати тестів, анкет або спостережень. Тому, як фахівцю, важливо мати глибоке розуміння контексту та історії особистості, а також здатність розрізняти нормальну реакцію на стрес від патологічної.

Крім того, потрібно враховувати, що змінність станів може бути і позитивною. Люди можуть проявляти ресурсність, розвиватися та адаптуватися після важких життєвих подій. Важливо виявити і врахувати такі позитивні зміни та врахувати їх у процесі психодіагностики

Отже, психодіагностика є вагомим галуззю діагностики сімейних стосунків у соціальній роботі. Описані методи, такі як спостереження, анкетування, інтерв'ю та проєктивні методи, використовуються для дослідження різних аспектів сімейного життя. Огляд психодіагностичних методик, спрямованих на вивчення сімейної динаміки, конфліктів, цінностей та взаємодії батьків з дітьми, надає можливість зрозуміти особливості сімейних відносин і виявити проблемні аспекти.

Діагностика сімейних стосунків відіграє важливу роль у соціальній роботі з дітьми та сім'ями. Вона дозволяє ідентифікувати та аналізувати проблеми, які виникають у сім'ях, і сприяє розробці індивідуальних підходів до роботи з кожною сім'єю. Через психодіагностику можна отримати важливу інформацію про сімейну динаміку, стиль виховання, взаємини між батьками та дітьми, що допомагає зрозуміти причини проблем і розробити ефективні стратегії підтримки та інтервенції.

У підсумку, психодіагностика сімейних стосунків є важливим інструментом для соціальних працівників, який допомагає вивчати, аналізувати та розуміти сімейну динаміку, конфлікти, цінності та взаємодію в контексті роботи з дітьми та сім'ями. Це сприяє розробці індивідуальних підходів та

ефективних стратегій підтримки, що сприяють покращенню сімейного благополуччя.

Підводячі підсумки другого розділу можемо ствердити, що сім'я та діти є важливими клієнтами соціальної роботи. З одного боку, необхідно досліджувати особливості роботи з ними в контексті соціальної роботи, а з іншого – використовувати психодіагностичні методи та методик для вивчення сімейних стосунків для визначення необхідності соціальної допомоги та підтримки. Особливу увагу при наданні соціальної допомоги слід приділяти роботі з сім'ями, які потребують соціальної допомоги та підтримки, а також дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах. Психодіагностика, зокрема методи спостереження, анкетування, інтерв'ю та проєктивні методи, є важливим інструментом у діагностиці сімейних стосунків та визначенні шляхів соціальної допомоги та підтримки. Таким чином, соціальна робота з дітьми та сім'ями вимагає комплексного підходу, який включає в себе роботу з науковими джерелами, проведення психодіагностики та використання різних методів та методик.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ДІАГНОСТИКИ СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ТА СІМ'ЯМИ

3.1. Апробація психодіагностичних методик в соціальній роботі з сім'ями військовослужбовців

З метою підтвердження або спростування наукової гіпотези, яка була висунута на початку дослідження, та з урахуванням теоретичних засад, викладених у перших двох розділах, була проведена апробація психодіагностичних методик в соціальній роботі з сім'ями військовослужбовців. Далі наведено опис психодіагностичних методик, які були застосовані в апробації.

У рамках апробації були використані наступні психодіагностичні методики : тест-опитувальник батьківського ставлення А. Варги і В. Століна, та проєктивні методики «Малюнок сім'ї» і фільм тест Рене Жиля. Кожна методика була обрана з урахуванням своєї відповідності дослідницькій проблемі та меті дослідження. Наведені методики відомі своєю високою надійністю та вже застосовуються в схожих дослідженнях та на практиці в роботі соціальних працівників та соціальних педагогів [12; 20; 30].

Тест-опитувальник батьківського ставлення є психодіагностичним інструментом, спрямованим на визначення батьківського ставлення до дітей. Він включає в себе дослідження комплексу почуттів, пов'язаних з вихованням і розумінням характеру та особистості дитини, а також її дій. Тест складається з 61 питання. Батьки мали відповідати на кожне питання шляхом обрання варіанту «так» або «ні», спираючись на свій особистий досвід взаємодії та спостережень за дитиною. Після завершення заповнення тесту, був використаний ключ для тесту, щоб зарахувати бали по кожному з питань, які відповідають факторам-стилям батьківського ставлення до дитини: «прийняття-

відштовхування», «кооперація», «симбіоз», «авторитарна гіперсоціалізація» та «маленький невдаха». Цей підхід дозволяє здійснити кількісну оцінку рівня прояву кожного з цих факторів у батьківському ставленні.

У дослідження сприйняття та емоційного ставлення дітей до батьків та родини в цілому була використана методика Рене Жиля, спрямована на вивчення соціальної пристосованості, міжособистісних відносин та інших аспектів поведінки дитини в родині та дитячих колективів у які включена дитина. Вона дозволяє виявити конфліктні зони в системі міжособистісних відносин дитини. Методика Рене Жиля є проєктивною візуально-вербальною та складається з 42 завдань. З них 25 картинок зображують дітей або дітей і дорослих разом з коротким текстом, який пояснює ситуацію на зображенні, та містить питання для досліджуваного. Крім того, в методиці є 17 текстових завдань. Ці завдання надають можливість отримати інформацію про сприйняття дитиною внутрішньосімейних стосунків та інші характеристики її поведінки. Процедура діагностики за цією методикою передбачає, що дитина розглядає малюнки і відповідає на поставлені питання. Вона може показати обране нею місце на картинці, розповісти, як би вона поведилася в певній ситуації або вибрати один з варіантів поведінки, запропонованих методикою.

Соціальний робітник може супроводжувати процес діагностики розмовою з дитиною, під час якої можна уточнити відповіді, дізнатися деталі виборів дитини та виявити особливі аспекти її життя. Також спеціаліст може запитати про реальний склад сім'ї та зацікавитися тим, хто є людьми, зображеними на малюнках, але не позначеними на них. Ця бесіда допомагає отримати більш повну інформацію про дитину і її життя.

Крім того, враховуючи різний вік дітей, що взяли участь у дослідженні була використана ще одна методика – «Малюнок сім'ї», яка призначена для виявлення особливостей внутрішньосімейних відносин і може бути використана з дітьми від 3,5 років. Процедура тесту полягає в тому, що дитині дають простий олівець, набір кольорових олівців, гумку і аркуш паперу формату А4. Дитина отримує інструкцію: «Намалюй, будь ласка, свою сім'ю».

Важливо не надавати жодних вказівок або уточнень. На запитання дитини про те, кого треба малювати або не треба, відповідають ухильно, наприклад: «Малюй так, як тобі хочеться». Використання будь-яких додаткових інструментів у процесі малювання виключається. Малюнок дитини аналізується з огляду на розміри постатей, їх розташування на малюнку, послідовність зображення, пози, вирази облич, а також деталізованість. Зіставлення складу намальованої сім'ї з реальною сім'єю дитини є важливою частиною аналізу. Показниками сприятливої сімейної ситуації є присутність у малюнку всіх членів сім'ї, спільна діяльність або контакт між ними (наприклад, дотик рук), адекватне співвідношення розмірів (дитина менша за батьків, але не значно).

Організація дослідження. До участі у дослідженні було запрошено 5 родин військовослужбовців разом з їхніми дітьми, з них 3 родини це військовослужбовці - тати з дітьми та дві жінки військовослужбовців разом зі своїми дітьми. Вік чоловіків військовослужбовців коливався від 34 до 52 років, а вік жінок - військовослужбовців становив від 35 до 37 років (60% та 40% відповідно). Діти, які брали участь у дослідженні, належали до вікового діапазону від 5 до 14 років (з 5 до 10 років 60 % та 13 і 14 років 40 %). Дві дівчини (40 %) та 3 хлопчика (60 % відповідно). Усі учасники дослідження виявили готовність та охоче погодилися взяти участь в ньому. Це свідчить про їхній інтерес і актуальність теми батьківсько-дитячих відносин для них.

Всі етапи дослідження проводились з дотриманням етичних норм та забезпеченням конфіденційності. Були вжиті заходи для збереження приватності та конфіденційності інформації, отриманої в ході дослідження. Учасники були інформовані про цінність даних та мали можливість надати свою згоду (або незгоду) на використання результатів у наукових цілях.

Дослідження було проведено у дистанційному форматі з огляду на безпекову ситуацію в країні, а також через те, що батьки-військовослужбовці знаходилися на службі в різних місцях. Це означало, що збір даних і спілкування з родинами здійснювалося за допомогою засобів електронного зв'язку, таких як відеодзвінки, електронні повідомлення та інші засоби

комунікації. Такий підхід дозволив здійснити дослідження, забезпечуючи одночасно безпеку та зручність для учасників дослідження, незважаючи на їх географічне розташування та обставини. Використання дистанційного методу проведення дослідження не є новим і набуло широкого застосування ще під час пандемії COVID-19 [17; 29].

Всім батькам було запропоновано заповнити Google-форму, яка містила 61 питання психодіагностичної методики батьківського ставлення (тест А.Варги-В.Століна) (див. Додаток А). Після отримання заповнених форм від батьків, ми провели інтерпретацію результатів. Результати були надіслані батькам для ознайомлення, 80 % батьків виявили бажання поспілкуватися про результати і можливе їх покращення і ми провели з ним бесіду. В табл.3.1 ми можемо побачити наші результати дослідження.

Таблиця 3.1

Результати дослідження за тестом опитувальником батьківського ставлення
(А. Варга, В. Столін)

Шкала	Високий показник	Середній показник	Малий показник
Прийняття відторгнення -	40 %	60 %	0 %
Кооперація	80 %	20 %	0 %
Симбіоз	0 %	100 %	0 %
Авторитарна гіперсоціалізація	0 %	20 %	80 %
Маленький невдаха (-а)	0 %	20 %	80 %

Високий показник (100%), означає в шкалі «прийняття-відторгнення», повне прийняття дитини, такою як вона є, а малий показник свідчить про заперечення батьками дитячої індивідуальності, та сприйняття її лише через призму своїх уявлень.

Ми можемо спостерігати, що по трьом шкалам: «Симбіоз», «Авторитарна гіперсоціалізація», «Маленький (-а) невдаха» відбулося таке явище, як консенсус без обговорення в одній соціальній групі (всі батьки були військовослужбовцями), адже опитування було одночасне і повністю анонімне, це могло спричинитися спільними впливами або стандартизацією тесту, тож це питання потребує більшого наукового дослідження. Дані наведені в таблиці 3.1, показують, що більшість батьків (80% респондентів із високими показниками за шкалою «Кооперація») намагаються створювати соціально бажаний образ батьківського ставлення, 100% досліджуваних є з середніми показниками за шкалою «Симбіоз», що свідчить про те, що батьки прагнуть симбіотичних стосунків із дітьми, тобто мати помірковану дистанцію у стосунках з дітьми, але не намагаються задовольняти всі їхні потреби; батьки відчувають тривогу за дитину, проте вона не видається їм маленькою і беззахисною, відтак батьки дають дитині самостійність, але в тих вікових межах, в яких знаходиться їхня дитина. Водночас досить низькі показники за шкалами «Авторитарна гіперсоціалізація» та «Маленький (-а) невдаха» у 80 % досліджуваних свідчать про те, що досліджувані батьки мало схильні до авторитаризму щодо своїх дітей, а також не схильні їх інвалідизувати, навпаки, намагаються довіряти своїм дітям, досить серйозно ставляться до їхніх інтересів, почуттів і думок. Для соціальних працівників, ця інформація може допомогти, з'ясувати, що причина в імовірних конфліктах чи непорозуміннях між батьками і дітьми є не негативне ставлення до своїх дітей в цілому, а інші фактори, наприклад, брак часу разом географічна дистанція, сумування за дитиною. Для остаточних висновків, щодо такої особливості у батьків-військовослужбовців потрібне дослідження з більшою кількістю респондентів. Під час індивідуальних бесід, батьки поділились думками, що тестування і результати тестування, допомогли їм зрозуміти, які саме функції батьківства їм не доступні під час їхньої специфічної роботи, та все ж морально допомогли підбадьоритись, адже не дивлячись нінащо, вони сприймають свою дитину правильно адекватно,

відповідно до її віку і потреб, зберегли позитивні та теплі стосунки і порозуміння з дитиною.

Для дітей віком від 5 до 10 років, а це 60 %, було запропоновано малюнок сім'ї, а для двох підлітків була використана методика Рене Жиля (40%). Після інтерпретації малюнків, результати були надіслані батькам для ознайомлення. Щодо інтерпретації методики Рене Жиля, результати були надіслані після отримання згоди від дітей-підлітків. В таблиці 3.2 ми приведемо і проаналізуємо рівень ставлення підлітків до роду та за її межами на основі результатів з фільм тесту Рене Жиля. Варто зазначити, що методика показує включеність людей в життя дітей але може означати і особисте ставлення дітей до цих людей.

Таблиця 3.2

Порівняльна таблиця ставлення до значимих людей для дитини на основі результатів з фільм тесту Рене Жиля

Характеристика	середній показник	низький показник
Ставлення до мами	100%	-
Ставлення до тата	-	100%
Ставлення до батьків загалом	100%	-
Ставлення до братів чи сестер	100%	-
Ставлення до бабусів, дідусів чи інших родичів	-	100%
Ставлення до подруги чи друга	50%	50%

На основі даних, наведених в таблиці 3.2., ми бачимо, що у 100% досліджуваних виявився низький рівень, щодо ставлення до батька, бабусі, дідуся чи інших родичів. Підлітки категорично були проти таких результатів, і при бесіді вказали, що не розглядали тата чи інших родичів, як учасників свого

життя, адже чудово розуміють, що вони далеко і ймовірність того, щоб вони пішли разом в кіно чи в критичній ситуації допомогли досить мала, але це не означає, що вони їх не шанують чи не люблять. Ми вважаємо, що це цінна інформація для соціального працівника, яка вказує, що при інтерпретації слід враховувати результати бесіди, а також життєві обставини кожного члена сім'ї. І при залучення до участі варто корегувати або відбирати ті завдання фільм-тесту, які відповідають життєвій ситуації дитини.

Діти, які виконували психодіагностичну методику «Малюнок сім'ї» проявили зацікавленість та брали активну участь у виконанні психодіагностичних завдань. Вони з задоволенням виконували малюнки своїх сімей та давали відповіді на запитання, що свідчить про їхню зацікавленість у дослідженні. Під час роботи з найменшими ми взаємодіяли з їхніми мамами, вони допомагали в опитування дітей, щодо їхніх уявлень про намальовану сім'ю. І важливо зазначити, що дистанційне проведення проєктивних методик, особливо з найменшими дітьми, має свої обмеження. Недоступність прямого спостереження може ускладнити сприйняття дитини, виявлення дрібних нюансів та взаємодії з нею в реальному часі. Досліднику важливо мати можливість спостерігати за дитиною під час виконання завдань, спостерігати за її жестами, мімікою та виразом обличчя, що може дати більш повну картину її сприйняття та поведінки. Таке безпосереднє спостереження може надати більше розуміння контексту результатів дослідження. Всі діти намальовали тат в зеленій формі та подалі від сім'ї, але зазначили, що так далеко розташували, адже вони знають, що батько далеко. В загальному інтерпретуванні малюнку, розташування будь-кого має значення, та при роботі з дітьми військових слід уважно прислухатися до власних інтерпретацій намальованого самою дитиною.

Дослідження намальованих малюнків дітьми військових може приховувати цікаву інформацію про їхні сприйняття та емоційний стан. До прикладу, всі діти почали спочатку малювати себе, це може говорити про усвідомлення своєї важливості та особистої ідентичності. Найбільш старанно вони вимальовували тат, і хоча в загальних інтерпретаціях це говорить про

важливість та активність залучення в життя дитини, та при бесіді на уточнення, чому саме так діти сказали, що просто дуже сумують. Це ще раз наголошує на важливості бесіди. Всі члени сім'ї були присутні і в кожному малюнку було зображено епізод з останньої зустрічі з батьком, хоча в кожного вона була півроку тому : подарунки, гра в футбол та прогулянка з кішкою. Це говорить про важливість тата, та важливість теплих спогадів.

Для отримання інформації про враження учасників про участь у дослідженні ми запропонували учасникам заповнити гугл форму зворотного зв'язку. Треба відзначити, що батьки були відкриті до цієї можливості та охоче взяли участь. Вони відгукнулися на наш запит і поділилися своїми думками, враженнями та рекомендаціями щодо нашої роботи. Їхні відгуки і внесок є надзвичайно цінними для нас, оскільки вони допомагають нам зрозуміти, як покращити нашу практику та відповідати потребам наших клієнтів.

Зворотний зв'язок включав 7 питань з наступною метою:

- оцінити емоційний стан та особисте сприйняття учасників під час проходження тесту на батьківські відносини;
- з'ясувати, наскільки чітко учасники розуміли умови та цілі тесту;
- визначити, чи відповідали результати тесту очікуванням учасників щодо сильних та слабких сторін їхніх батьківських відносин;
- з'ясувати, чи сприяв тест на дослідження батьківських відносин покращенню стосунків учасників з їхніми дітьми;
- визначити думку учасників щодо доцільності психодіагностування в рамках соціальної роботи з дітьми і сім'ями;
- виявити чи є значні відмінності у викликах та потребах у батьківському вихованні для військовослужбовців порівняно з цивільними батьками;
- визначити, чи слід надавати додаткову підтримку батькам військовослужбовців на підставі використання тестів на батьківські відносини,

з огляду на можливий вплив військової служби на сімейні стосунки (див. Додаток Б).

Аналізуючи результати ми можемо зробити висновок, що процедура тестування була комфортною для учасників, вони здебільш зрозуміли цілі тестування та результати тестування відповідали їхнім очікуванням та допомогли зрозуміти свої слабкі та сильні сторони батьківства. Щодо того чи допоміг тест покращити розуміння батьками взаємин з дітьми, відповіді розподілилися між «так допомогли» (60 %) та по 20 % «ще не було можливості» та «не відчули покращення». Про доцільність проведення психодіагностики в межах надання соціальних послуг всі респонденти відповіли ствердно, а от про відмінності в батьківському вихованні саме в родинях військовослужбовців більшість (80%) відповіли, що через відсутність батьків або ж проблему постійної адаптації до нових умов життя та зміни емоційних станів спостерігаються відмінності, але теж більшість (80%) віддала голоси за індивідуальний підхід. Щодо складнощів під час тестування зазначили, що все залежить від конкретної ситуації та людини, щодо себе зазначили, що складнощів не виникло, проте зауважили, що конфіденційність та висока довіра до того, хто проводив тест посприяла цьому. Отже, підводячи підсумок аналізу зворотного зв'язку ми можемо говорити, що на думку досліджуваних психодіагностика є важливим етапом в надання соціальних послуг, але важливо застосовувати індивідуальних підхід.

Апробація психодіагностичних методик в соціальній роботі з сім'ями військовослужбовців пройшла в дистанційному режимі та показала деякі особливості застосування на практиці : потрібно враховувати, що специфіка роботи одного з батьків не дозволяє бути повністю включеним у виховання дітей і це відображається в результатах, але методом опитування і спостереження можна виявити, що діти все одно відчувають їх підтримку і любов. Не менш важливим є і зворотній зв'язок, це допоможе нам адаптувати нашу практику до їхніх потреб і забезпечити більш ефективну і цілеспрямовану підтримку.

3.2. Доцільність застосування результатів психодіагностичних обстежень у соціальній роботі з дітьми і сім'ями

Психодіагностичні дослідження – це процес збору та аналізу психологічної інформації про індивіда або групу людей з метою визначення їхнього психічного стану, особливостей особистості, розвитку та потреб. Це включає в себе використання різних методів та інструментів, таких як стандартні тести, анкети, спостереження, інтерв'ю, психологічні скальби та інші засоби збору даних. Психодіагностичні дослідження допомагають психологам, психіатрам, соціальним працівникам та іншим спеціалістам зрозуміти психологічні потреби, проблеми та можливості людей. Вони дозволяють зробити оцінку психологічного функціонування, ідентифікувати ризикові фактори.

Соціальні працівники можуть застосовувати психодіагностичні дослідження в різних сферах своєї роботи. Ось кілька прикладів.

Оцінка потреб та проблем клієнтів: Психодіагностичні інструменти допомагають соціальним працівникам збирати інформацію про психічне становище, потреби, ресурси та проблеми клієнтів. Це може включати використання анкет, інтерв'ю, спостереження та інших методів, щоб зрозуміти ситуацію та потреби людини чи сім'ї.

Розробка індивідуальних планів допомоги: На основі результатів психодіагностичних досліджень соціальні працівники можуть розробляти індивідуальні плани допомоги та підтримки для клієнтів. Вони можуть використовувати ці дані для визначення потреб у психологічній, емоційній, освітній чи іншій підтримці та рекомендувати відповідні програми та послуги.

Моніторинг та оцінка прогресу: Психодіагностичні дослідження можуть використовуватись для моніторингу та оцінки прогресу клієнтів. Соціальні працівники можуть проводити періодичні оцінки для визначення змін у психічному стані, поведінці та функціонуванні клієнтів під час процесу допомоги.

Робота з родинами: Психодіагностичні дослідження можуть бути корисними в роботі з сім'ями, допомагаючи виявити динаміку взаємин та індивідуальні потреби кожного члена сім'ї.

Враховуючи вищезазначені аспекти, можна висловити думку, що застосування результатів психодіагностичних обстежень є доречним і корисним у соціальній роботі з дітьми і сім'ями. Ці результати надають важливу інформацію, яка сприяє індивідуалізації та плануванню роботи з кожною дитиною та сім'єю. Вони допомагають зрозуміти потреби, ресурси та проблеми, а також визначити ефективні стратегії підтримки та втручання. Психодіагностичні обстеження також сприяють моніторингу та оцінці ефективності роботи, дозволяючи визначити досягнуті результати та коригувати стратегії, якщо це потрібно. Таким чином, використання психодіагностичних обстежень є важливим інструментом для покращення психологічного благополуччя та розвитку дітей і сімей у соціальній роботі.

Додатково, важливо враховувати обмеження та особливості застосування психодіагностичних обстежень у соціальній роботі з дітьми і сім'ями. Оскільки соціальні працівники не є професійними психологами, важливо використовувати ці інструменти обережно і з урахуванням свого професійного обмеження. Соціальний працівник може мати обмежені знання і навички у сфері психологічної діагностики, тому розуміння своїх компетенцій і меж дуже важливе.

У разі застосування психодіагностичних методів соціальним працівником, рекомендується співпрацювати з професійним психологом або консультантом, який може надати додаткову експертизу та допомогти інтерпретувати результати. Також важливо враховувати етичні аспекти та забезпечувати конфіденційність даних, забезпечуючи безпеку і благополуччя дітей і сімей.

Отже, при застосуванні психодіагностичних обстежень у соціальній роботі, необхідно пам'ятати про свої обмеження, працювати у партнерстві з

професійними психологами та дотримуватися етичних принципів, забезпечуючи безпеку і добробут усіх учасників процесу.

Кожна категорія сімей має свої унікальні особливості, які були враховані у нашій роботі. У нашому науковому дослідженні ми розглядали особливості психодіагностування військовослужбовців та їх сімей. Розлука військовослужбовців з їхніми дітьми є однією з особливих ситуацій, які можуть виникати у військових сім'ях. Під час розлуки військовослужбовець може бути відсутнім у сім'ї на тривалий період через виконання військових завдань, переведення або призову. Психодіагностика в таких випадках може проводитись дистанційно, з використанням технологій зв'язку, таких як відеодзвінки, онлайн-анкетування, спілкування через електронну пошту або платформи для відеоконференцій. Це дозволяє збирати інформацію про психологічний стан дитини, її потреби та взаємодію з військовослужбовцем, незалежно від фізичного розташування. Психодіагностика дистанційно може включати використання психологічних тестів, анкет, спостережень або структурованих інтерв'ю, які можна проводити через відеозв'язок. Соціальні працівники, що займаються психодіагностикою, мають забезпечити конфіденційність і захист даних під час проведення дистанційного дослідження. Дистанційне діагностування дозволяє зменшити географічні обмеження та зручності для сімей, які знаходяться в розлуці. Воно також може допомогти забезпечити безпеку та комфорт для дітей, особливо в разі, коли особиста зустріч з психологом або соціальним працівником неможлива.

Психодіагностика сімей та дітей має важливе значення в соціальній роботі, оскільки дозволяє отримати об'єктивну інформацію про психологічний стан, потреби та взаємодію у сім'ї. Це допомагає соціальним працівникам зрозуміти особливості сімейного середовища, виявити проблеми та визначити шляхи підтримки та втручання. Психодіагностика дозволяє ідентифікувати ризикові фактори, пов'язані зі здоров'ям та розвитком дітей, а також виявляти проблеми в сімейних відносинах, рольовій динаміці та комунікації. Це дозволяє

розробити індивідуальні плани підтримки та інтервенції, спрямовані на поліпшення благополуччя сімей та розвиток дітей.

Психодіагностика також допомагає виявити потреби дітей у психологічній та соціальній підтримці, розпізнати емоційні та поведінкові проблеми, та визначити найбільш ефективні стратегії роботи з ними. Це сприяє покращенню якості життя дітей та забезпеченню їхнього оптимального розвитку.

Засоби або інструменти для психодіагностики повинні мати дві важливі характеристики - валідність і опробованість.

Валідність означає, що інструмент дійсно вимірює те, що він претендує виміряти. Іншими словами, він має бути здатний точно та об'єктивно оцінювати психологічні характеристики, які він пропонує виміряти. Для підтвердження валідності інструментів зазвичай проводяться дослідження, які порівнюють їх результати з об'єктивними критеріями або іншими вже валідованими інструментами.

Опробованість означає, що інструмент має бути випробуваний на великій групі людей, щоб переконатися, що він надійно працює та має стабільні результати. Опробованість допомагає забезпечити, що інструмент є надійним і сприймається однаково в різних контекстах та з різними групами людей

Отже, психодіагностика сімей та дітей є важливим інструментом у соціальній роботі, дозволяючи зрозуміти особливості сімейного контексту, виявити проблеми та розробити індивідуальні підходи до підтримки і розвитку сімей і дітей.

У підсумку третього розділу можна зазначити, що в ньому ми практично застосували теоретичні аспекти розглянуті в попередніх двох розділах, ми провели дистанційно апробацію психодіагностичних методик, а саме : тест на батьківські відносини А.Варги, В.Століна, методику Рене Жиля та малюнок сім'ї. Також ми отримали зворотній зв'язок від респондентів на доцільність використання психодіагностичних методик в рамках надання соціальних послуг. Гіпотеза про те, що основою ефективної допомоги в соціальній роботі є

застосування вдало підібраних та валідних психодіагностичних методик, частково підтверджена на основі наших досліджень. Застосування психодіагностики у роботі з сім'ями та дітьми дозволило отримати цінну інформацію про їхні потреби, проблеми та ресурси. Проте, для повного обґрунтування цієї гіпотези необхідно провести додаткові наукові дослідження та встановити зв'язок між застосуванням психодіагностики та покращенням результатів соціальної роботи. Важливо провести дослідження з більшою кількістю учасників, різноманітними контекстами та методами психодіагностики. Також важливо враховувати практичний аспект застосування психодіагностичних методик у соціальній роботі, забезпечуючи їх доступність, адаптованість та етичність. Для цього потрібно виконати додаткову роботу з апробації та удосконалення психодіагностичних інструментів.

ВИСНОВКИ

Соціальна робота є багатовимірним процесом, який включає різні етапи та послуги. Один з важливих етапів цього процесу – діагностика. Діагностика в соціальній роботі включає збір і аналіз інформації про потреби, проблеми та ресурси осіб або груп, з якими працює соціальний працівник. Це допомагає встановити взаємозв'язки між різними факторами та визначити найкращі можливості та ресурси для підтримки клієнтів. Після діагностики соціальний працівник може розробити та виконати план дій, спрямований на поліпшення життя та благополуччя клієнтів.

Сім'я є важливими клієнтами соціальної роботи, особливо в контексті сучасної воєнної ситуації. Війна та конфлікти мають значний вплив на сімейні стосунки, функціонування та благополуччя. Сім'ї військовослужбовців та сім'ї, які переживають розлуку з близькими через війну, знаходяться в особливо складних умовах. Тому, психодіагностика сімейних стосунків в цьому контексті має велике значення. Вона дозволяє отримати об'єктивну інформацію про стан сімейних відносин, ідентифікувати потреби та проблеми, що виникають внаслідок воєнних подій. Це допомагає соціальним працівникам розробити індивідуальні плани допомоги, спрямовані на підтримку та відновлення сімейних зв'язків.

Нами був проведений ретроспективний аналіз діагностики сімейних стосунків у соціальній роботі, що підтвердив важливість і актуальність використання психодіагностичних методик у даній сфері. Також визначені основні терміни, пов'язані з соціальною роботою, діагностикою, сім'єю як клієнтом соціальної роботи та дітьми як клієнтами соціальної роботи, що створило теоретичну базу для подальшого дослідження.

Встановлено методологічні засади діагностики сімейних стосунків у соціальній роботі, які дозволяють використовувати об'єктивні інструменти для оцінки сімейних взаємин та визначення потреб у підтримці та інтервенції.

Виявлено особливості сімей та дітей як об'єктів соціальної роботи, що враховуються при використанні психодіагностичних методик. Це допомагає соціальним працівникам збирати цінну інформацію для розуміння потреб і проблем сімей та дітей. Ми практично застосували деякі методики для діагностики сімейних стосунків у соціальній роботі. Кожна з них має свої переваги та особливості, які дозволяють соціальним працівникам збирати інформацію та встановлювати ефективні стратегії допомоги.

Аналіз процесу та організації психодіагностичного обстеження показав важливість таких етапів: як вибір методик, взаємодія з сім'ями та дітьми, збір та аналіз даних. Віртуальне або дистанційне діагностування виявилось ефективним засобом, особливо в умовах обмежень та віддаленості.

Аналіз результатів психодіагностичного обстеження підтвердив доцільність використання психодіагностичних методик у соціальній роботі. Отримана об'єктивна інформація про сімейні стосунки допомагає встановити потреби, розробити індивідуальні плани допомоги та підтримки для сімей і дітей.

Загалом, дане дослідження підтверджує гіпотезу про ефективність застосування вдало підібраних та валідних психодіагностичних методик частково підтверджена, але потребує подальшого наукового і практичного обґрунтування для розуміння їхньої повної ролі та значущості у соціальній роботі з сім'ями та дітьми.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Базова психологічна допомога в умовах війни. Prometheus – Найбільша платформа онлайн-курсів в Україні. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+BPA101+2022_T2/about (дата звернення: 25.03.2023).
2. Башук М. І. Сім'я та шлюб в сучасній Україні. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/8324> (дата звернення: 12.05.2023).
3. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї : курс лекцій. Київ : МАУП, 2001. 96с.
4. Вступ до соціальної роботи : навч. посіб. / ред. : Т. І. Бутченко, А. О. Ярошенко. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2014. 120 с.
5. Галян І. М. Психодіагностика : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2011. 234 с.
6. Гребеннікова Н. В., Сич Н. О. Гендерні стосунки у сучасній українській сім'ї. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/14545> (дата звернення: 12.05.2023).
7. Дендебера О., Гребеннікова Н. В. Сім'я як мала соціальна група. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/4966> (дата звернення: 12.05.2023).
8. Допомога людині, яка знаходиться у стані шоку, стресу чи травми. UNFPA Україна. URL: <https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/-людина%20у%20стані%20шоку,%20стресу%20чи%20травми.pdf> (дата звернення : 25.03.2023).
9. Ковальчук А. Сім'я як чинник формування ціннісних ставлень у дітей до людей. *Наукові перспективи*. 2021. № 12. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-12\(18\)-385-392](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-12(18)-385-392) (дата звернення: 12.05.2023).
10. Максимова Н. Сімейне консультування : навч. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 300 с.
11. Максимова Н. Ю. Типологія сімей, які потребують соціально-психологічної допомоги. Welcome to - Digital Library NAES of Ukraine. URL:

<https://lib.iitta.gov.ua/710234/1/статья%20кафедри.pdf> (дата звернення: 27.03.2023).

12. Мелеш К. Ю. Сучасна сім'я : стан, проблеми та перспективи розвитку. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/11332> (дата звернення: 12.05.2023).

13. Методика Рене Жия. Дитячий психолог. URL: <https://dytpsyholog.com/2015/06/04/методика-рене-жия/> (дата звернення: 20.05.2023).

14. Насильство в сім'ї : Т. В. Іванова. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/17312> (дата звернення: 12.05.2023).

15. Ничипоренко С. В. Соціальні трансформації сучасної молоді сім'ї. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/21590> (дата звернення: 12.05.2023).

16. Новакович М. В. Сім'я як цінність та цінності сім'ї сучасної української молоді. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/11337> (дата звернення: 12.05.2023).

17. Організація наукових досліджень в умовах пандемії та карантину / Ю. М. Ткач та ін. *Технічні науки та технології*. 2020. № 20. Т. 2. URL: <http://tst.stu.cn.ua/article/view/215807> (дата звернення: 20.05.2023).

18. Перша психологічна допомога. Посібник для працівників на місцях. URL: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44615/9786176150787-ukr.pdf;jsessionid=CE7520FB58E9349F86988D9C09EC30D8?sequence=72> (дата звернення: 25.03.2023).

19. Полухтович Т. Г. Розподілення ролей в сучасній сім'ї. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/21582> (дата звернення: 12.05.2023).

20. Проективна методика «Малюнок сім'ї». Дитячий психолог. URL: <https://dytpsyholog.com/2015/02/05/проективна-методика-малюнок-сімі/> (дата звернення: 20.05.2023).

21. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 27.03.2023).

22. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21.06.2001 р. № 2558-III : станом на 15 груд. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text> (дата звернення: 27.03.2023).

23. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота : навч. посіб. Київ : Акад. пр., соц. відносин і туризму, 2020. 275 с.

24. Серія вебінарів підтримка українських соціальних працівників, які переживають триваючу війну росії проти України (осінь-зима 2022). Освіта – про психічне здоров'я, проєкт, підтримка, підключання про психічне благополуччя, навчання. URL: <https://edu.mh4u.in.ua/courses/серія-вебінарів-підтримка-укра/> (дата звернення: 25.03.2023).

25. Сімейний кодекс України : Кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III : станом на 19 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 27.03.2023).

26. Слуцький Б. Міністр соцполітики Марина Лазебна : для відновлення країни нам необхідні будуть програми соціальних інвестицій, інвестицій в людей. Новини України – останні новини України сьогодні – УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/society/ministr-socpolitiki-marina-lazebna-dlya-vidnovlennya-krajini-nam-neobhidni-budut-programi-socialnih-investiciy-investiciy-v-lyudey-novini-ukrajini-amp-11826123.html> (дата звернення: 13.05.2023).

27. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч. посіб. Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2015. 136 с.

28. Суліменко О. Соціальна робота з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, в умовах воєнного стану. *Humanitas*. № 4. С. 61–68. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.9> (дата звернення: 25.05.2023).

29. Теоретико-методологічні та практичні засади дистанційної психодіагностики в професійній сфері – Digital Library NAES of Ukraine.

Welcome to – Digital Library NAES of Ukraine. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/1652> (дата звернення: 20.05.2023).

30. Тест-опитувальник батьківського ставлення Варги-Століна. Глибочицький заклад дошкільної освіти «Веселка». URL: <https://glib-veselka.dytsadok.org.ua/testopituvalnik-batkivske-stavlennya-17-24-56-01-07-2021/> (дата звернення: 20.05.2023).

31. Технології соціальної роботи і соціальної допомоги в умовах трансформаційного періоду : навч. посіб. / ред.: А. О. . Полянничко, А. В. Кирилюк. Суми : ФОП Цьома, 2020. 336 с.

32. Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи : словник / упоряд. Л. В. Лохвицька. 2-ге вид. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 232 с.

33. Українська сім'я у сучасному соціумі – реалії і тенденції : URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/17300> (дата звернення: 12.05.2023).

34. Чала Ю. М., Шахрайчук А. М. Психодіагностика : навч. посіб. Харків : НТУ «ХП», 2018. 246 с.

35. Шахрай В. Технології соціальної роботи : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2006. 464 с.

36. Cherry K. How attachment theory works. Verywell Mind. URL: <https://www.verywellmind.com/what-is-attachment-theory-2795337> (last access : 24.03.2023) .

37. Jean piaget: biography, theory and cognitive development - education library. Education Library. URL: <https://educationlibrary.org/jean-piaget-biography-theory-and-cognitive-development/> (last access: 24.03.2023).

38. Jewson R. H. The national council on family relations: decade of the seventies. *Journal of marriage and the family*. Т. 42, № 4. С. 1017. URL: <https://doi.org/10.2307/351838> (last access: 25.03.2023).

39. Khyenko M., Andreyko V. Психотерапевтична робота з батьками дітей з особливими потребами та робота з проблемною поведінкою. *Psychological*

journal. Т. 4, № 2. С. 31–42. URL: <https://doi.org/10.31108/1.2016.2.4.3> (дата звернення: 25.05.2023).

40. Oliynyk H. Соціальна робота з малозабезпеченими верствами населення як спосіб подолання бідності. *Social work and education*. 2018. Т. 5, № 2. URL: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.18.2.4> (дата звернення: 26.05.2023).

41. Sourcebook of family theory and research / V. Bengtson, Teller Road, Thousand Oaks. California 91320 United States of America : SAGE Publications, Inc., 2005. URL: <https://doi.org/10.4135/9781412990172> (last access: 25.03.2023).

42. Stoliaryk O., Zubchuk O., Semigina T. Family social work: the realities of Ukraine. *Scientific bulletin of south ukrainian national pedagogical university named after*. № 4 (133). С. 38–46. URL: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2020-4-5> (last access: 25.03.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

Тест-опитувальник батьківського ставлення Варги-Століна

Тест-опитувальник батьківського ставлення представляє собою психо-діагностичний інструмент, орієнтований на виявлення батьківського ставлення до дітей. Батьківське ставлення приймається як система різноманітних почуттів по відношенню до дитини, особливостей по вихованню і розумінню характеру і особистості дитини, його вчинків.

Структура тесту була побудована на основі математичного значення значущих факторів. В результаті факторизації даних було отримано 4 фактори: «прийняття-відштовхування», «кооперація», «симбіоз», «авторитарна гіперсоціалізація», «маленький невдаха».

На кожне твердження дайте відповідь «так» або «ні».

Запитання тесту:

1. Я завжди співчуваю своїй дитині.
2. Я вважаю своїм обов'язком знати все, що думає моя дитина.
3. Я поважаю свою дитину.
4. Мені здається, що поведінка моєї дитини значно відхиляється від норми.
5. Потрібно якомога довше тримати дитину осторонь від реальних життєвих проблем, якщо вони її травмують.
6. Я відчуваю до дитини прихильність.
7. Добрі батьки оберігають дитину від життєвих труднощів.
8. Моя дитина часто неприємна мені.
9. Я завжди намагаюсь допомогти своїй дитині.
10. Бувають випадки, коли глумливе ставлення до дитини приносить їй велику користь.
11. Я відчуваю досаду щодо своєї дитини.

Продовження Додатку А

12. Мені здається, що діти знущаються над моєю дитиною.
13. Моя дитина часто здійснює такі вчинки, які окрім презирства нічого не варті.
14. Для свого віку моя дитина не зовсім зріла.
15. Моя дитина поводиться спеціально, щоб досадити мені.
16. Моя дитина вбирає у себе все погане, як губка.
17. Мою дитину важко навчити гарних манер, при найбільшому старанні.
18. Дитину потрібно тримати у суворих рамках, тоді з неї виросте порядна людина.
19. Я люблю, коли друзі моєї дитини приходять до нас додому.
20. Я схвалюю свою дитину.
21. До моєї дитини липне все погане.
22. Моя дитина не досягне успіхів у житті.
23. Коли в компанії знайомих говорять про дітей мені трохи соромно, що моя дитина не така розумна і здібна, як хотілось би..
24. Я жалію свою дитину.
25. Коли я порівнюю свою дитину з її ровесниками, вони здаються мені дорослішими і у поведінці і у судженнях.
26. Я із задоволенням проводжу з дитиною свій вільний час.
27. Мені шкода, що моя дитина росте і дорослішає.
28. Я часто ловлю себе на ворожому ставленні до дитини.
29. Я мрію про те, щоб моя дитина досягла всього того, що мені не вдалося у житті.
30. Батьки повинні пристосовуватись до дитини.
31. Я намагаюся виконати всі прохання моєї дитини.
32. Приймаючи сімейні рішення слід враховувати і думку дитини
33. Головна причина капризів моєї дитини – егоїзм, впертість і лінь.

Продовження ДодаткуА

34. У конфлікті з дитиною я часто можу визнати, що вона по-своєму права.
35. Діти рано дізнаються, що батьки можуть помилятися.
36. Я завжди зважаю на свою дитину.
37. Я відчуваю приязнь до дитини.
38. Я дуже цікавлюсь життям своєї дитини.
39. Неможливо нормально відпочити, якщо проводиш час з дитиною.
40. Найголовніше, щоб у дитини було спокійне і безхмарне дитинство.
41. Іноді мені здається, що моя дитина – нездатна ні до чого доброго.
42. Я поділяю захоплення своєї дитини.
43. Моя дитина може вивести із себе будь-кого.
44. Я поділяю гіркоту, смуток своєї дитини.
45. Моя дитина часто дратує мене.
46. Виховання дитини – суцільне тріпання нервів.
47. Суворі дисципліна у дитинстві – розвиває сильний характер.
48. Я не довіряю своїй дитині.
49. За суворе виховання діти дякують потім.
50. Інколи мені здається, що я ненавиджу свою дитину.
51. У моєї дитини більше недоліків, ніж позитивних якостей.
52. Я поділяю інтереси своєї дитини.
53. Моя дитина не спроможна що-небудь зробити самостійно, а якщо і зробить, то обов'язково не так.
54. Моя дитина виросте непристосованою до життя.
55. Моя дитина подобається мені такою, якою вона є.
56. Я ретельно стежу за станом здоров'я своєї дитини.
57. Нерідко я захоплююся своєю дитиною.
58. Дитина не повинна мати секретів від батьків.
59. Я не високої думки про здібності своєї дитини і не приховую цього від неї.

Продовження Додатку А

61. Дуже бажаю, щоб дитина товаришувала з тими дітьми, які подобаються її батькам.

Ключі до тесту :

1. «Прийняття-відхилення» - 3, 4, 8, 10, 12, 14, 15, 16, 18, 20, 23, 24, 26, 27, 29, 34, 37, 38, 40, 42, 43, 44, 45, 47, 49, 51, 52, 53, 55, 56, 60.

2. «Кооперація» - 6, 9, 21, 25, 31, 33, 39, 35, 36.

3. «Симбіоз» - 1, 5, 7, 28, 32, 41, 58.

4. «Авторитарна гіперсоціалізація» - 2, 19, 30, 48, 50, 57, 59.

5. «Маленький (-а) невдаха» - 9, 11, 13, 17, 22, 23, 54, 61.

Гугл форма «Зворотній зв'язок»

Зворотній зв'язок

Доброго дня! Нижче подано опитувальний лист, який можна використати для збору зворотного зв'язку батьків щодо тестування на батьківські відносини. Ми провели дослідження щодо доцільності використання тесту на батьківські відносини для соціальних працівників, і від вашої участі нам дуже важлива думка. Опитування анонімне та не має на меті збору персональних даних ❤️❤️❤️

zolotaahisnica@gmail.com [Сменить аккаунт](#)

Совместный доступ отсутствует

*Обязательный вопрос

Як ви відчували себе, проходячи тест на батьківські відносини? *

- комфортно та впевнено
- відчував деяку тривогу та стурбованість
- невпевнено та неспокійно
- Другое: _____

Чи були для вас зрозумілі умови та цілі цього тесту на батьківські відносини перед його проходженням? *

- Так, умови та цілі тесту були зрозумілі для мене перед його проходженням.
- Я розумів(ла) загальний контекст тесту, але не був(ла) повністю впевнений(а) у його цілях та методиках.
- Ні, мені не були повністю зрозумілі умови та цілі тесту до його проходження.
- Я був(ла) повністю неознайомлений(а) з умовами тесту та його цілям
- Другое: _____

Чи відповідали результати тесту вашим очікуванням, щодо сильних та слабких сторін ваших батьківських відносин? *

- Так, результати тесту відповідали моїм очікуванням та допомогли зрозуміти мої сильні та слабкі сторони в батьківстві.
- Ні, результати тесту мені дали нові відкриття щодо моїх батьківських відносин, які я не очікував(ла)
- Я не мав(ла) певних очікувань щодо результатів тесту, тому що не знав(ла), що саме можна очікувати від нього
- Результати тесту частково відповідали моїм очікуванням, але він також надав мені нову інформацію, яку я не знав(ла) про себе.
- Другое: _____

Чи допоміг тест на батьківські відносини покращити ваші взаємини з дітьми? *

- Так, після проходження тесту я зрозумів(ла) свої сильні та слабкі сторони у батьківських відносинах і зміг(ла) покращити взаємини зі своїми дітьми.
- Так, проходження тесту на батьківські відносини допомогло мені знайти нові підходи до взаємодії з дітьми.
- Ні, я не помітив(ла) значних змін у своїх взаєминах з дітьми після проходження тесту на батьківські відносини.
- Я ще не мав(ла) можливості спробувати застосувати результати тесту на практиці в своїх взаєминах з дітьми.
- Другое: _____

Продовження Додатку Б

Чи вважаєте ви доцільним психодіагностування вас та ваших дітей в межах надання соціальної допомоги

- Так, я вважаю, що психодіагностування може допомогти виявити потреби та проблеми моєї сім'ї та підтримати наші взаємини зі спеціалістами соціальної допомоги.
- Так, психодіагностування може допомогти виявити проблеми моїх дітей та допомогти їм отримати необхідну підтримку та ресурси.
- Ні, я не вважаю, що психодіагностування є необхідним етапом надання соціальної допомоги, і відчуваю незручність з приводу подібних процедур.
- Я не маю достатньої інформації про психодіагностування, щоб сформулювати чітку думку про доцільність його використання в межах надання соціальної допомоги
- Другое: _____

Чи є значні відмінності у викликах та потребах у батьківському вихованні для військовослужбовців порівняно з цивільними батьками?

- Так, військовослужбовці стикаються зі специфічними викликами, пов'язаними з відсутністю батьківської присутності через військові поїздки та переїзди, і необхідністю адаптації до нових місць проживання та оточення. 1
- Так, військовослужбовці мають інші потреби у вихованні, пов'язані зі збереженням родинного зв'язку та підтримкою дітей під час відсутності одного з батьків.
- Ні, відмінності в батьківському вихованні військовослужбовців та цивільних батьків не є значними і в обох випадках виховання засноване на дбайливості, любові та підтримці дітей.
- Я не маю достатньої інформації, щоб сформулювати чітку думку про відмінності в батьківському вихованні військовослужбовців та цивільних батьків
- Другое: _____

Чи варто надавати додаткову підтримку батькам військовослужбовців через використання тестів на батьківські відносини, з огляду на можливий вплив військової служби на сімейні стосунки?

- Так, підтримка у вигляді тестів на батьківські відносини може допомогти батькам військовослужбовців зрозуміти свої відносини з дітьми та знайти шляхи для їх поліпшення.
- Ні, додаткова підтримка через тести на батьківські відносини може бути надмірною та неефективною.
- Потрібно індивідуальний підхід до кожного випадку, оскільки вплив військової служби на сімейні стосунки може бути різним для кожного військовослужбовця та їх сім'ї.
- Другое: _____

Чи можуть бути виклики та складнощі у використанні тестів на батьківські відносини для батьків військовослужбовців, які зазнають стресу через свою роботу?

- Так, військовослужбовці можуть зазнавати додаткового стресу через свою роботу, що може вплинути на їх здатність бути ефективними батьками.
- Ні, військовослужбовці не повинні мати жодних особливих складнощів у використанні тестів на батьківські відносини.
- Залежить від конкретної ситуації та особистих обставин військовослужбовця.
- Не можу відповісти на це питання
- Другое: _____

Дякую за прийнятну участь у дослідженні! Слава Україні!

Мой ответ

Отправить

Очистить форму

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Бубнова Ярославна Ігорівна, студентка 4 курсу, форма навчання денна, факультет соціології та управління, спеціальність «соціальна робота», освітньо-професійна програма «соціальна робота», адреса електронної пошти: zolotaahisnica@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Діагностика сімейних стосунків у соціальній роботі з дітьми та сім'ями» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Бубнова Я. І.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (науковий керівник) Бойко Г.В.